

УДК 657.47

Шеленко Д.І. кандидат економічних наук, доцент
Жук О.І. кандидат економічних наук, доцент
Матковський П.Є. кандидат економічних наук, викладач
кафедри обліку і аудиту

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ЗАВДАННЯ ТА ФУНКЦІЇ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Розкрито суть внутрішньогосподарського контролю, систематизовано погляди науковців, актуальні для теорії і практики. На цій основі визначено проблемні питання, вирішення яких сприятиме поширенню даного виду контролю, що забезпечує ефективне управління підприємством.

***Ключові слова:** внутрішньогосподарський контроль, перевірка, бухгалтерський облік, господарська діяльність, підприємство.*

I. Вступ. Контроль є не тільки важливими регулюючим чинником, він створює необхідну інформаційну базу для оцінки діяльності підприємств та окремих працівників, на якій будується механізм їх мотивації.

В умовах становлення ринкової економіки в Україні виникає необхідність організації внутрішнього контролю на підприємствах. Будь-яке з них не може ефективно розвиватися й функціонувати без чітко організованої системи контролю за виробничо-господарською діяльністю на всіх стадіях – постачання, виробництва, реалізації – і за всіма видами діяльності підприємства. Контроль є складовою частиною управління виробництва.

Дослідженню наукових і практичних аспектів проблеми організації внутрішнього контролю присвячено праці багатьох українських вчених, зокрема як М.Т. Білухи, Ф.Ф. Бутинця, Б.І. Валуєва, В.П. Козацького, Л.В. Нападовської, В.І. Пастушенко, Б.Ф. Усача, а також російських авторів В.Д. Андрєєва, В.В. Бурцева та ін. Однак система функцій внутрішньогосподарського контролю потребує більш детального обґрунтування.

II. Постановка завдання. В Україні проблема внутрішньогосподарського контролю полягає в необхідності розробки комплексного та системного підходу, який забезпечуватиме умови для створення та ефективного функціонування служб внутрішнього контролю. Його завдання – надання керів-

никові повної та правдивої інформації про фінансово-господарський стан підприємства, забезпечення виконання працівниками фірми обов'язків, відповідно до посадових інструкцій.

Стаття має на меті дослідження завдань і функцій внутрішнього контролю та його впровадження на підприємствах.

III. Результати. Система внутрішнього контролю існує на кожному підприємстві. Проте є різні підходи до його організації. На одних підприємствах власник налагоджує процес свідомо, на інших-така дана система взагалі відсутня. Їх сутність на думку О.А. Подолянчука, характеризується як сукупність взаємопов'язаних елементів, що спрямовуються на досягнення запланованих цілей [1, с. 110]. Внутрішньогосподарський контроль як система проявляється через риси: комплексність, функціональність і систематичність, при цьому кожне підприємство матиме свою організаційну структуру незалежно від специфіки та мети його діяльності [1, с. 112].

Внутрішній контроль служить як для підтвердження достовірності фінансової звітності, так і для підвищення ефективності господарських операцій. Здійснення внутрішньогосподарського контролю є прерогативою керівника підприємства.

Такий важіль управління, як внутрішній контроль на підприємстві, добре відомий уже давно, проте керівництво фірм, як правило, не використовує його можливості і не приділяє належної уваги його якості та застосуванню для прийняття управлінських рішень.

Для організації контролю на підприємстві внутрішньогосподарській службі важливо налагодити постійні організаційно-інформаційні контакти з виробничими й функціональними підрозділами підприємства, передусім - із плановим, виробничим відділами і з відділом збуту. Створення системи внутрішнього контролю на підприємстві – це складний процес, а сама система - цілеспрямований механізм, невід'ємними складниками якого є всі підрозділи та сфери діяльності підприємства.

Відповідно внутрішній контроль слід розглядати на засадах системності, оскільки він повинен забезпечувати фінансово-господарську мікросистему підприємства з індивідуалізованими характеристиками й особливостями. Тобто контроль виконує конкретну цільову функцію. Сукупність таких мікроекономічних систем і визначає його місце в ринковому середовищі [2].

Відділ внутрішнього контролю покликаний сприяти підвищенню ефективності роботи на підприємстві та перевіряти господарські операції у виробничих підрозділах, раціональне використання робочої сили, впровадження прогресивних технологій, збереження цінностей на об'єктах підприємства.

Таким вимогам може відповідати тільки своєчасний і ретельний внутрішній контроль. Він дає змогу виявити не тільки недоліки в діяльності підприємств (об'єднань) та їх підрозділів, але й невикористані резерви для підвищення ефективності діяльності.

Функції контролю спрямовані на підвищення ефективності діяльності підприємств та об'єднань, виявлення й використання внутрішніх резервів і посилення режиму економії, запобігання непродуктивним витратам і втратам, нестачам і розкраданню цінностей.

Чи не найголовніше завдання із збереження майна підприємства покладено на внутрішньогосподарський контроль. Це пояснюється тим, що на підприємствах зберігається значна кількість цінностей і коштів. У зв'язку із цим доцільно вибудувати структуру внутрішнього контролю, забезпечити вірогідність інформації, законність господарських операцій та виявлення відхилень від норми, які виникають у процесі діяльності. Контрольний орган покликаний сприяти підвищенню ефективності роботи підприємства та зміцненню його фінансового стану, що зменшуватиме ризики діяльності. Його функціонування регламентується рішенням керівника або органів управління підприємства.

Є.А. Кочерін розглядає “внутрішньосистемний господарський контроль” як контроль за господарською діяльністю всередині системи. Тобто це

перевірка правильності прийняття та виконання рішень на підприємстві, завдяки якій отримується інформація про функціонування ланок системи. За допомогою контролю здійснюється зворотний зв'язок між суб'єктом і об'єктом управління, між центром системи та її ланками [3, с. 76].

На думку Ф.Ф. Бутинця, внутрішній контроль є постійною, щоденною роботою персоналу підприємства, яка унеможливує будь-які зловживання та відхилення від діючих внутрішніх правил і надає можливість ефективно й економно використовувати ресурси підприємства, а також захищати інтереси працюючих. Без внутрішнього контролю не може ефективно діяти будь-яка господарська одиниця у суспільстві [4].

На основі аналізу оприлюднених наукових праць доведено, що в тих господарствах, де добре функціонує внутрішньогосподарський контроль, є можливість своєчасно виявляти недоліки у здійсненні господарських операцій та усувати їх.

Задля досягнення ефективності внутрішнього контролю на підприємствах необхідно:

- правильно вести бухгалтерський облік, в повному обсязі відображати господарську діяльність підприємства відповідно до чинного законодавства;
- забезпечити прозорість і доступність для користувачів системи формування показників для складання фінансової звітності;
- надійно зберігати й ефективно використовувати цінності підприємства;
- використовувати ліцензовані комп'ютерні програми для ведення обліку на підприємстві;
- спрямовувати дії внутрішніх ревізорів на запобігання порушенням нормативно-правових актів чи зловживанням на підприємстві;
- забезпечувати системність, сувору документальну фіксацію та безперервність усіх заходів контролю.

Вищенаведене слугує меті підвищення ефективності контролю в боротьбі з нераціональними витратами, нестачами та крадіжками.

Дослідження дало можливість обґрунтувати систему найважливіших функцій внутрішньогосподарського контролю (рис. 1.). Така класифікація може бути дискусійною. Проте це не повинно стати перешкодою для введення в науково-прикладне використання тієї чи іншої структури функцій внутрішньогосподарського контролю.

Цільове призначення соціальної функції розвитку підприємства полягає в регулюванні всієї сукупності соціальних процесів – трудової зайнятості, і дотримання трудової дисципліни.

Економічна функція внутрішньогосподарського контролю спрямовується на вирішення щонайменше трьох завдань: досягнення заданих обсягів виробництва взагалі та окремих його видів зокрема, рентабельне господарювання й забезпечення розширеного відтворення. Можливо, ці елементи доречно розглядати як підфункції економічної функції. Оскільки всі інші функції цілком залежатимуть від того, з якою віддачею спрацьовуватиме економічна, не виключено, що вона може розширюватися й бути базовою, визначальною.

Безпосередньо виробничо-господарська функція вказує на те, що основним цільовим призначенням внутрішньогосподарського контролю є забезпечення ефективного господарювання підприємства з метою одержання на кожному етапі діяльності таких соціально-економічних результатів, які б задовольняли потреби власника. Тому її можна розглядати як центральну, ключову в усій сукупності функцій: вона є їх джерелом, формує їхню сутність.

Цільовим призначенням організаційної функції є забезпечення достатньо високого організаційного рівня підприємства, який повинен розглядатися як одна з найважливіших передумов його ефективного розвитку. Як економічна, організаційна функція є структурно складною й охоплює побудову найбільш доцільної галузевої структури підприємства, його організації, планування виробництва, моніторинг виробничо-господарської діяльності.

Рис. 1.2. Концептуальна структура системи функцій внутрішньогосподарського контролю

Управлінська функція у найбільш загальному вигляді узгоджує безпосередньо управлінські дії і є основою побудови структури управління, його кадрового забезпечення, менеджерської діяльності керівників і спеціалістів. Оскільки організація й управління виробництвом за багатьма критеріями близькі між собою, не виключено, що вони можуть розглядатися як єдина організаційно-управлінська ланка функціонування підприємства [5, с. 62]. Проте управлінську та організаційну функції не можна взаємозамінювати. Високий рівень організації управління забезпечується за умови, що кожна функція виконується якісно, в заданий час і в належному обсязі. Тільки взаємодією та

органічною єдністю всіх функцій управління можна досягти цілеспрямованого впливу на управлінський об'єкт [6, с. 64].

Розподільча і контрольна функції внутрішньогосподарського контролю передбачають підвищення технологічного рівня виробництва, забезпечення правильністю оформлення господарських операцій з приймання й відпуску товарно-матеріальних цінностей; здійснення видачі та перерахування грошових коштів; дотримання трудової дисципліни, правильний розподіл прибутків і проведення розрахунків; перевірку нарахувань та утримань із заробітної плати. Дані функції спрямовані на підвищення ефективності діяльності підприємств і об'єднань, виявлення й використання внутрішніх резервів і посилення режиму економії, запобігання непродуктивним витратам і втратам, нестачам і розкраданням цінностей.

У розгляді функціональних аспектів внутрішньогосподарського контролю важливе значення має проблема визначення в ньому місця кожної функції. Одним із підходів до її вирішення може стати ранжування функцій за критерієм “ваги” кожної з них у кінцевих результатах господарювання. Проте, йдучи цим шляхом, довелось би зробити висновок, що одні з них важливіші за інші. Найчастіше йдеться про пріоритетне розв'язання економічних проблем. При всій значущості економічної все ж буде помилково недооцінювати інші функції [7, с. 45].

Висновки: Внутрішній контроль має функціонувати для перевірки та оцінки роботи окремих підрозділів, служб, об'єктів обліку підприємства з метою виявлення недоліків у їх діяльності та невикористаних резервів для підвищення його ефективності.

З вищенаведеного виливає, що внутрішньогосподарський контроль - це спосіб систематичного й активного спостереження за операціями й процесами, які здійснюються відповідно до заданих критеріїв, що залежить від своєчасності й правдивості облікової інформації про всі операції, пов'язані з рухом продукції і сировини, дотриманням відповідних умов їх зберігання, виробництвом та реалізацією.

Застосування внутрішньогосподарського контролю дасть власнику можливість вчасно прийняти управлінські рішення, здійснити аналіз та пошук шляхів вдосконалення виробництва, що забезпечить ефективне функціонування підприємств в майбутньому.

Література:

1. Подолянчук О.А. Внутрішньогосподарський контроль у діяльності сільськогосподарських підприємств / О.А. Подолянчук // Економіка АПК. – 2010. – № 10. – С. 109-112.

2. Баланюк І.Ф. Теоретичні аспекти контролю господарської діяльності підприємств / І.Ф. Баланюк, Д.І. Шеленко, В.М. Якубів // Вісник Прикарпат. ун-тету. – Економіка. Вип. 7. – Івано-Франківськ: Плай, 2009. – С. 86-90.

3. Кочерин Е.А. Контроль в системе управления социалистическим производством: Вопросы теории и практики / Е.А. Кочерин - М.: Экономика, 1982. – 216 с.

4. Бутинець Ф.Ф. Контроль внутрішньогосподарський чи внутрішній? [Електронний ресурс] \ Режим доступу до статті: http://www.ztu.edu.ua/ua/science/publishing/wzbirnik/econom/2_14/1.pdf

5. Шеленко Д.І. Сільськогосподарські підприємства в системі аграрних відносин / Д.І. Шеленко // Економіка АПК. – 2003. – № 6. – С. 57-63.

6. Завадський Й.С. Менеджмент: / Й.С. Завадський. - У 3 т. – Т. 1. – К.: Вид-во. Європ. ун-тету. – 2001. – 542 с.

7. Шеленко Д.І. Сільськогосподарські підприємства Івано-Франківського Прикарпаття після реформи / Д.І. Шеленко. – Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ, 2007. – 180 с.

TASKS AND FUNCTIONS OF INNER-ECONOMIC CONTROL ON THE ENTERPRISES

D.I. Shelenko, O.I.Zhuk, P.E. Matkovskii

The essence of inner-economic control is opened, the outlooks of scientists which are actual for the theory and practice are systemized. The problematic ques-

tions are determined on this base, the decisions of which will be favorable for the spreading of this kind of control, and it provides the effective management of an enterprise.

Key words inner-economic, control checking up, an accounting, an economy's activity, enterprise.